

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

FILMOVÁ A TELEVIZNÍ FAKULTA

Filmové, televizní a fotografické umění a nová média

Scenáristika a dramaturgie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**NETRADIČNÍ VYPRÁVĚCÍ POSTUPY
VE STARŠÍCH FILMECH ATOMA EGOYANA**

BcA. Eliška Kovářiková

Vedoucí práce: Mgr. Lucia Kajánková

Oponent práce:

Datum obhajoby: 10.09.2018

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2018

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

FILM AND TELEVISION FACULTY

Film, Television, Photography, and New Media

Screenwriting and script-editing department

BACHELOR THESIS

**UNCONVENTIONAL APPROACHES TO NARRATIVE STRUCTURE
IN EARLY FILMS BY ATOM EGOYAN**

BcA. Eliška Kovářiková

Supervisor: Mgr. Lucia Kajánková

Reviewer:

Date of Defence: 10.09.2018

Academic degree assigned: BcA.

Prague, 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Netradiční vyprávěcí postupy ve starších filmech Atoma Egoyana

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne .....

.....

Eliška Kovářiková

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy, tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Abstrakt

Starší tvorba kanadského režiséra s arménskými kořeny, Atoma Egoyana, se vyznačuje velmi specifickými vyprávěcími postupy, které fungují coby postupně se rozkrývající rébus (lidských vztahů). Jedná se o nechronologické mozaikové struktury složené z paralelních, propletených linií postav, kterým se přitom ve výsledku daří odvyprávět kompaktní silná dramata se specifickou atmosférou.

Těmto narativním strukturám se ve své práci chci věnovat a rozkrýt jejich fungování. Konkrétně budu zkoumat stavbu tří Egoyanových filmů (*Exotica*, *Sweet Hereafter* a *Felicia´s Journey*). A budu se snažit zjistit, nakolik se v nich použité postupy opakují a zda by v tom případě mohly být i zobecnitelné a nápomocné pro další tvůrce.

Abstract

The older work of the Canadian director, with Armenian roots, Atom Egoyan, is significant by very specific narrative approaches. It is a non-chronological mosaic structure composed of parallel, interconnected characters narrative, which works as a compact, powerful dramas with a specific atmosphere.

My goal is analyze these narratives structures and reveal their functioning. In particular, I will analyze the storyline construction of three Egoyan films (*Exotica*, *Sweet Hereafter* and *Felicia's Journey*). And I will try to find out how the methods used there are repeating, and also if they could be used as helpful model for future writers.

Tímto děkuji Lucii Kajánkové za vedení práce.

OBSAH

1. ÚVOD	1
2. ATOM EGOYAN A JEHO FILMY	2
2.1. Atom Egoyan: Stručný životopis	2
2.2. Atom Egoyan: Rychlý průřez tvorbou	3
3. VÝBĚR VHODNÝCH FILMŮ K ANALÝZE.....	6
3.1. I. Krok výběru	6
3.2. II. Krok výběru.....	7
3.3. III. Krok výběru.....	8
3.4. IV. Krok výběru.....	9
4. EXOTIKA.....	10
4.1. Fabule	10
4.2. Syžet.....	12
4.2.1. Variace	12
4.2.2. Repetice.....	15
5. SWEET HEREAFTER.....	16
5.1. Fabule.....	16
5.2. Syžet.....	17
5.2.1. Paralelní linie.....	18
5.2.2. Proškrtávání příběhu.....	20
6. FELICIA 'S JOURNEY.....	22
6.1. Fabule	22
6.2. Syžet.....	24
6.2.1. Paralelní linie	24
6.2.2. Variace	25
6.2.3. Midpoint.....	26
7. SHRUTÍ	27
8. ZÁVĚR	29
9. SOUPIS POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY.....	30

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – ROZPOČET EGOYANOVÝCH FILMŮ

1. ÚVOD

S tvorbou Atoma Egoyana jsem se poprvé setkala před dvěma lety (2016) na střeše pražského Veletržního paláce, kde se promítal jeho film *Exotica*¹ a jeho hypnotické plynutí mě okamžitě pohltilo.

Exotica spadá do Egoyanovy *starší tvorby*², která se vyznačuje velmi specifickými vyprávěcími postupy, které fungují coby postupně se rozkrývající rébus (lidských vztahů). Jedná se o nechronologické, mozaikové struktury složené z paralelních, provázaných linií postav, kterým se přitom ve výsledku daří odvyprávět kompaktní silná dramata se specifickou atmosférou.

Těmto narativním strukturám se ve své práci chci věnovat a pokusit se rozkrýt jejich fungování. Konkrétně jsem se rozhodla analyzovat stavbu tří Egoyanových filmů (*Exotica*, *Sweet Hereafter*³ a *Felicia's Journey*⁴). O důvodech, které vedly k tomu, že jsem si z Egoyanovy filmografie vybrala právě tyto tři filmy, budu hovořit později.

Mou snahou je zjistit, zda se v jejich, na první pohled neuchopitelných, strukturách dají nalézt jasné stavební principy, či alespoň charakteristické znaky. Závěry, ke kterým dojdou u jednotlivých filmů, následně porovnáám mezi sebou. Tímto způsobem prověřím, nakolik se použité stavební postupy ve filmech opakují. A vyhodnotím, zda by případně mohly být i zobecnitelné jako model (pro jiné tvůrce).

Existuje mnoho článků, studií i rozhovorů s Atomem Egoyanem. Většina z nich se ovšem zabývá zejména tématy jeho filmů, a případně i produkční historií. Překvapivě velmi málo se mi podařilo najít těch, které by se věnovaly hlouběji filmové struktuře. Jedno z Egoyanových vyjádření na toto téma najdeme v interview s Emmou Wilson⁵. Egoyan rozhovoru o svém uvažování o struktuře říká:

„Nikdy není předem dána lineární verze příběhu, kterou následně rozkládám na části. Jedná se spíše o hromadění impulsů, pocitů. Mým primárním cílem je najít jazyk, který dovolí divákovi vejít do vnitřních stavů postav. Takže pokud se jedná o postavy, které se vzpamatovávají z následků traumat, nebo když se tyto postavy pokoušejí přeorganizovat svůj vlastní život, nebo jestliže jsou chyceni rituálem, který je podle všeho posílá na další dráhu zoufalství a prohlubuje jejich smutek, musím najít rytmus a jazyk, kterým jsem schopen tyto stavy a pocity vyjádřit. Není to intelektuální práce, ale spíše hudební, mohu li to vůbec

---

¹ *Exotica*[film]. Atom Egoyan, Kanada, 1994.

² Jako *starší tvorbu* označuji Egoyanovy filmy do r. 2000

³ *Sweet Hereafter*[film]. Atom Egoyan, Kanada, 1997.

⁴ *Felicia's Journey*[film]. Atom Egoyan, UK, 1999.

⁵ Vlastní překlad rozhovoru z listopadu 2005, Londýn uveřejněný v knize *Atom Egoyan: WILSON, Emma. Atom Egoyan. Urbana: University of Illinois Press, c2009. Contemporary film directors. ISBN 978-0-252-07620-6, s.140.*

k něčemu přirovnat. Stejně jako skladatel jsem obeznámen s možnostmi repetic a s možnostmi variace. A myslím, že jedna z nejsilnějších hudebních forem je spojení tématu a variace. Ve scénáři pak děláte ve scénách odkazy k momentům z jiných scén, které jste viděli předtím a jste tak schopni jejich smysl zveličit nebo zesílit nebo zopakovat. A tyto momenty pak mají jiný význam, právě díky jejich pozici v jiných částech příběhu."

Atom Egoyan přirovnává svou tvorbu filmové struktury k práci hudebního skladatele. Tvrdí, že nejedná o intelektuální činnost, nicméně zmiňuje práci s promyšlenými formami jako jsou *variace*, *repetic* či *odkazech*. Hudební skladba má svůj notový zápis, pokusím se najít zápis Egoyanův.

2. ATOM EGOYAN A JEHO FILMY

Dříve než se pustím do analýzy jednotlivých filmů, nastíním jejich kontext. První kapitola tudíž stručně pojednává o Atomovi Egoyanovi a jeho tvorbě.

2.1. Atom Egoyan: Stručný životopis⁶

Atom Egoyan, původním jménem Atom Yeghoyan, je současný kanadský režisér arménského původu. Přestože arménské vlivy pronikají do jeho kinematografie, sám v ní nikdy nežil. Narodil se roku 1960 v Egyptě a vyrůstal již v Kanadě.

Jeho rodiče byli malíři. On sám vystudoval na střední škole mezinárodní vztahy a klasickou kytaru. Věnoval se zde ale také divadlu, psal divadelní hry a začal natáčet první krátké filmy.

V roce 1984 měl premiéru jeho první celovečerní film *Next of Kin*⁷. Tento film byl vybrán na festival v Sundance a tím si Egoyan poprvé vydobyl širší mezinárodní odezvu.

Od té doby popularita jeho tvorby rostla. Za zlomový by se dal označit snímek *Exotica* z roku 1994, který mimo jiné získal *FIPRESCI cenu* v Cannes a nominaci na *Zlatou palmu*. Hned další jeho snímek z roku 1997 *Sweet Hereafter* potom *Zlatou palmu* vyhrál. Oproti tomu největší komerční úspěch sklidil erotický thriller *Chloe*⁸ z roku 2009.

Doposud je Egoyan autorem sedmnácti celovečerních filmů, několika televizních filmů i epizod televizních seriálů. Mimo to vytvořil třináct představení pro divadlo i operu a řadu uměleckých instalací⁹.

---

⁶ Zdroj životopisných informací: Atom Egoyan. *Encyclopædia Britannica* [online]. Velká Británie: Way, 2018 [cit. 2018-08-23]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Atom-Egoyan>

⁷ *Next of Kin*[film]. Atom Egoyan, Kanada, 1984.

⁸ *Chloe*[film]. Atom Egoyan, Francie, 1997.

⁹ Seznam uměleckých instalací: *Projects*. *Ego Film Arts* [online]. Kanada: Michael Uloth, 2018 [cit. 2018-08-23]. Dostupné z: <http://www.egofilmarts.com/index.html#projects>

2.2. Atom Egoyan: Rychlý průřez tvorbou

Tvorba Atoma Egoyana prošla od svého počátku postupnou přeměnou, přičemž si ale stále zachovává rozeznatelný autorský otisk.

Egoyanovy filmy jsou silně atmosférické – skládají se dohromady jako střípky ponuré skládačky za doprovodu sugestivní hudby Michaela Dannyho. Příběhy vyprávějí o psychicky narušených postavách, o pokřivených (rodinných) vztazích, kde se nezřídka objevuje incest, anebo fetiše různého druhu. A repetitivně se ve filmech objevují rovněž Egoyanovi dvorní herci – v čele s Arsinée Khanjian, Egoyanovou manželkou.

To vše dohromady vyvolává v divákovi dojem, že se při sledování jeho filmů dostává do odlišného, ale stále komplexního světa – do světa Atoma Egoyana.

První Egoyanovy celovečerní filmy (*Next of Kin* 1984 a *Family Viewing*¹⁰ 1987) jsou nízkorozpočtové¹¹ a poměrně komorní snímky. Téma pokřivených rodinných vztahů je v nich ale již jasně patrné. Rovněž se film nekoncentruje na jednu postavu, ale sleduje jich více. U obou filmů má také velký význam využití VHS záznamů, které v podstatě tvoří druhou časovou rovinu příběhů. Tyto záznamy jsou předzvěstí Egoyanova budoucího mozaikovitého vyprávění.

Následující filmy *Speaking Parts* 1989 a *The Adjuster* 1991 vznikají již v profesionálních podmínkách, s větším rozpočtem¹² a i od této chvíle obsazovanými dvorními herci. Jak je již nyní pro Egoyana typické, snímky sledují osudy více postav s vlastními obsesemi a traumaty, které se navzájem proplétají ve vzájemných vztazích. Prozatím jsou ale příběhy vyprávěny lineárně a s *flashbacky* pracují jen výjimečně.

V roce 1993 si udělal Egoyan přestávku od velkých štábů a natočil komorní až domácí film *Calendar*¹³, kde hraje on sám, jeho žena a jediný herec - Ashot Adamyan (vynecháme-li několik epizodních postav). Film má jednoduchou stavbu o dvou rovinách. Jedna se odehrává v přítomnosti, druhou je (opět) nahrávka na domácí kameru – záznamy z cesty do Arménie, která filmu dominuje. V tomto jednoduchém snímku již ale vidíme dále často opakovaný princip – událost postupně odhalovaná v minulosti nakonec vysvětlí hrdinovo neobvyklé chování v přítomnosti.

Následují dva filmy Egoyanovy filmy: erotické drama *Exotica* 1994, která Egoyanovy otevřela možnost pracovat v Hollywoodu¹⁴ a vítězný film festivalu v Cannes 1997 *Sweet Hereafter*. Oba filmy se jasně koncentrují na ústřední drama a přitom umně kombinují více dějových linií bez zbytečného zmatení

¹⁰ *Family Viewing*[film]. Atom Egoyan, Kanada, 1987.

¹¹ Viz příloha č.1

¹² Viz příloha č.1

¹³ *Calendar*[film]. Atom Egoyan, Kanada, 1993.

¹⁴ Rozhovor s Atomem Egoyanem na internetové televzi CBC arts: *The filmmakers: Sweet Hereafter*. [televizní pořad]. CBC arts, 25. 7. 2017. Dostupné též z: <https://www.youtube.com/watch?v=ySWlx6SDGig>

diváka. Tyto filmy jsou současně také první z pomyslné, předem nezamýšlené trilogie „zneužívaných dívek“.

Snímek *Exotica distribuovala ve spojených státech společnost Miramax a z nálepkou erotického thrilleru film zaznamenal velký komerční úspěch*¹⁵. Film umně proplétá tři příběhy, ale zatím pracuje jen s jedním *rozvíjejícím se flashbackem* a jednou samostatnou *flashbackovou scénou* v závěru.

Sweet Hereafter je oproti tomu skutečně strukturně složitou mozaikou kombinující více linií postav i několik časových rovin.

Následující film *Felicia's Journey* z r.1999 završuje pomyslnou trilogii „zneužívaných dívek“. Snímek je oproti svým dvěma předchůdcům komornější a celkově jednodušší. Přesto ale kombinuje dvě časové linie a dva druhy video materiálu.

Tento film je také jistým přelomem v Egoyanově kariéře. Natáčí jej mimo Kanadu – ve Skotsku a v Anglii a přerušuje práci se svým stálým hereckým ansámblem.

Po roce 2000 se pomalu překlápíme do nové Egoyanovy éry. V roce 2002 se opět tematicky vrací k Arménii se snímkem *Ararat*¹⁶. Spletitost příběhu, kombinace dvou vyprávěcích rovin (natáčeného filmu a reality), větší rozvolněnost a výskyt několika herců z původního ansámblu připomíná starší Egoyanovu tvorbu, nicméně svou výpravností a větší polopatičností již míří k Egoyanovému hvězdně obsazenému snímku *Where the Truth Lies*¹⁷.

Where the Truth Lies z roku 2005 je první z filmů, který již výrazně vybočuje z Egoyanovy dosavadní tvorby. Natáčí se s britskou koprodukcí a hlavní role ztvárňují Kevin Bacon a Collin Firth. Přes některé rozeznatelné Egoyanovy prvky (detektivní rozkrývání minulosti, překvapivé momenty) je film v podstatě konvenčním a blíží se více klasickému Hollywoodu.

V roce 2008 přichází snímek *Adoration*¹⁸, kde se opět objevuje Arsinée Khanjian a zápletky a styl vyprávění opět připomíná Egoyanovu *starší tvorbu*, ale je zde cítit mnohem větší patos i snaha o srozumitelnost. Je to nicméně doposud poslední film tohoto druhu, který Egoyan natočil.

Chloe z roku 2009 je zatím Egoyanovým komerčně nejúspěšnějším snímkem. Autorem scénáře přitom není on sám jako u předchozích snímků. Film je remakem francouzského snímku *Nathalie...*¹⁹ z roku 2003. Autorkou scénáře je Erin Cressida Wilson a autorkou původního scénáře Anne Fontaine.

Film má stejně jako *Where the Truth Lies* velký rozpočet²⁰ i hvězdné obsazení v podobě Julianne Moore, Liama Neesona a Amandy Seyfried. Narativní snímku konvenční není. Egoyan toho ale docílil tímto postupem, který dříve

---

¹⁵ Viz příloha č.1

¹⁶ *Ararat*[film]. Atom Egoyan, Kanada, 2002.

¹⁷ *Where the Truth Lies*[film]. Atom Egoyan, Kanada/VB, 2005.

¹⁸ *Adoration*[film]. Atom Egoyan, Kanada, 2008.

¹⁹ *Nathalie...*[film]. Atom Egoyan, Francie/Španělsko, 2003.

²⁰ Viz příloha č.1

ve filmech nikdy nevyužíval – mystifikací diváka i postav. Více než práci Atoma Egoyana snímek ve výsledku připomíná moderní mystifikační dramata s ženskými hrdinkami jako jsou např. filmy *Gone Girl*²¹ 2014 (David Fincher), *Blind*²² 2014 (Eskil Vogt) či *L'Amant double*²³ 2017 (François Ozon).

Následující snímky *Devil´s Knot*²⁴ z roku 2013 a *The Captive*²⁵ z roku 2014 se zabývají tématem zmizelých dětí. *Devil´s Knot* přitom zachycuje skutečnou událost, dříve zpracovanou knižní předlohou. Scénář filmu *The Captive* oproti tomu napsal Egoyan sám. Oba snímky žánrově nejvíce připomínají současnou vlnu severských krimi/thrillerů.

Egoyanův zatím poslední film *Remember*²⁶ z roku 2019 je kontroverzně přijímaným, uhlazeným, vykonstruovaným, lineárním snímkem. Tento snímek, jdoucí celou dobu s jedinou postavou a s překvapivou pointou na konci nemá již téměř nic společného s Egoyanovou starší tvorbou.

---

²¹ *Gone Girl*[film]. David Fincher, USA, 2014.

²² *Blind*[film]. Eskil Vogt, Norsko/Nizozemsko, 2014.

²³ *L'Amant double*[film]. François Ozon, Francie/Belgie, 2017.

²⁴ *Devil´s Knot*[film]. Atom Egoyan, USA, 2013.

²⁵ *The Captive*[film]. Atom Egoyan, Kanada, 2014.

²⁶ *Remember*[film]. Atom Egoyan, Kanada, 2015.

3. VÝBĚR VHODNÝCH FILMŮ K ANALÝZE

V této kapitole představuji kompletní výčet Egoyanovy filmografie a představím kritéria výběru filmů, které považuji vhodné pro svou analýzu.

3.1. I. Krok výběru

V první kroku vyřazuji z Egoyanovy filmografie dokumentární a krátké filmy:

Atom Egoyan - tvorba (scénárista i režisér)

- vyřazení dokumentárních a krátkých snímků

2015 Remember
2014 The Captive
2013 Devil's Knot
2012 Mundo Invisível (segment "Yerevan")
2012 Mujin chitai (Documentary) (text)
2009 Chloe
2008 Obdiv
2007 Chacun son cinéma ou Ce petit coup au coeur quand la lumière s'éteint et que le film commence (segment "Artaud Double Bill")
2006 Citadel (Documentary)
2005 Where the Truth Lies
2002 Ararat
2001 Close (Short) (screenplay)
2000 The Line (Short)
1999 Felicia's Journey
1997 Sweet Hereafter
1995 A Portrait of Arshile (Documentary short)
1994 Exotica
1993 Calendar
1991 Montréal vu par... (segment "En passant")
1991 The Adjuster
1989 Speaking Parts
1988 Looking for Nothing (TV Short)
1987 Family Viewing
1984 Next of Kin
1982 Open House (Short)
1981 Peep Show (Short)
1980 After Grad with Dad (Short)
1979 Howard in Particular (Short) (writer)

3.2. II. Krok výběru

Ve druhém kroku vyřazují filmy, u kterých Egoyan není autorem scénáře. Přestože Egoyan sám říká, že výsledná struktura jeho filmů často vzniká až ve střížně, práce na ní bezpochyby začíná již u scénáře.

Atom Egoyan - tvorba (scénárista i režisér) - vyřazení filmů, u kterých Egoyan není scénáristou

2015 Remember

2014 The Captive

2013 Devil's Knot

2009 Chloe

2008 Obdiv

2005 Where the Truth Lies

2002 Ararat

1999 Felicia's Journey

1997 Sweet Hereafter

1994 Exotica

1993 Calendar

1991 The Adjuster

1989 Speaking Parts

1987 Family Viewing

1984 Next of Kin

3.3 III. Krok výběru

Tuto práci píši za účelem prozkoumat strukturní vlastnosti filmů, které mě fascinují svou promyšleností i tempem. Mým cílem je poodhalit jejich fungování. Snažila jsem se proto zvolit takové filmy, které nepracují jen s různými liniemi postav, ale i s rovinami času.

V Egoyanových filmech jsem vysledovala čtyři často užívané postupy: paralelní dějové linie, časové roviny, použití video nahrávek a překvapivé odhalení vzájemných vazeb postav. V následujícím výčtu filmů zaznamenávám, ve kterých filmech se tyto postupy objevují.

Legenda:

- 1, paralelní dějové linie ○
- 2, více časových rovin (flashback, flashforward) ○
- 3, použití videonahrávky ve filmu (domácí video, film ve filmu) ○
- 4, překvapivé odhalení vzájemných vazeb postav, které nam bylo zatajeno ○

Atom Egoyan - tvorba (scénárista i režisér)

- narativní postupy použité ve filmech

- 2014 The Captive ○
- 2008 Obdiv (○) ○ ○ ○
- 2005 Where the Truth Lies ○ ○
- 2002 Ararat ○ ○ ○
- 1999 Felicia's Journey** ○ ○ ○ ○
- 1997 Sweet Hereafter** ○ ○ ○
- 1994 Exotica** ○ ○ ○ ○
- 1993 Calendar ○ ○ ○
- 1991 The Adjuster ○ ○ ○
- 1989 Speaking Parts ○ (○)
- 1987 Family Viewing ○ ○ ○
- 1984 Next of Kin ○ (○) ○

3.4. IV. Krok výběru

Pro svou analýzu filmové struktury jsem nakonec vybrala tři následující filmy: *Sweet Hereafter*, *Exotica* a *Felicia´s Journey*.

Snímek *Sweet Hereafter* má pravděpodobně nejkomplikovanější strukturu ze všech Egoyanových filmů. Mísí se v něm více než tři různé časové linie, *flashbacky* se netýkají pouze jednoho či dvou hrdinů, ale celé skupiny postav. *Sweet Hereafter* představuje esenci Egoyanova stylu, který se snažím zmapovat.

Z podobných důvodů jsem vybrala i snímek *Exotica*. Sice se v něm nepracuje tak výrazně s různými rovinami času, ale jeho tempo a skladba tří dějových linií, které se vzájemně proplétají, dohromady vytvářejí nezvykle kompaktní a hypnotickou podívanou.

Otázkou byl zejména výběr třetího filmu. Jelikož mi jde o prozkoumávání Egoyanova *staršího stylu*, vyloučila jsem z výběru filmy po roce 2000. Některé z nich sice obsahují hledané formální postupy, ale stylově jsou již více konvenční. Z raných filmů jsem poté mohla zvolit téměř jakýkoliv.

Nakonec jsem se rozhodla pro snímek *Felicia´s Journey*. Ten totiž s dvěma výše jmenovanými tvoří pomyslnou trilogii „o zneužívaných dívkách“²⁷ a měla jsem za to, že je jim nejbližší i co se týče použitých strukturních postupů.

Sweet Hereafter, *Exotica* a *Felicia´s Journey* tak tvoří kompaktní, zkoumanou trilogii, která se dá případně v budoucnu rozšířit o další filmy.

---

²⁷ Egoyan o *Exotica*, *The Sweet Hereafter* a *Felicia´s Journey* řekl: „*Nikdy jsem o těchto filmech nepřemýšlel jako o trilogii, ale je pravda, že všechny tři ženy jsou v místě ve svém životě, kdy přehodnocují své vztahy ke starším mužům (otcům). Jsou v bodě, kdy již mají svou sexuální identitu a starší muži jsou tím vyděšeni. Všechny ženy musí najít prostředky své vlastní ochrany a udělat tom musí právě odmítnutím patriarchismu, který jim byl prezentován.*“ (vlastní překlad)

Zdroj: *Atom Egoyan*: WILSON, Emma. *Atom Egoyan*. Urbana: University of Illinois Press, c2009. Contemporary film directors. ISBN 978-0-252-07620-6, s.104.

4. EXOTICA

Exotica byl film, který znamenal stěžejní komerční i festivalový průlom v Egoyanově tvorbě.

Exotica je opulentní noční klub a Francis je zde stálý zákazník. Ten zde tráví noci, aby zahnal žal, smutek po zemřelé dceři a během svých návštěv si vybuduje intimní vztah k tanečnici Christine.

4.1. Fabule

Abychom mohli porovnat, jakým způsobem Egoyan vytváří výslednou mozaiku, musíme začít u fabule, děje, který se nám snaží předat a pro který následně nachází vhodný syžet. Dějový půdorys příběhu *Exotica* vypadá přibližně takto:

Spokojený Francis žije v domě se svou ženou a malou dcerkou a pracuje coby finanční kontrolor. Dcerku chodí hlídat Christina, zakřiklá dívka, která to nemá doma lehké. Všechno se změní o několik let později, kdy se Francisova dcerka ztratí. Při jejím hledání se už starší a vyspělejší Christina seznámí s Erikem, bezstarostným mladíkem, a právě oni nakonec najdou Francisovu dcerku ležet mrtvou v trávě.

Francisovi se v tu chvíli zhroutí svět. Nejen že ztratil dceru, ale ještě ho policie nějakou dobu podezřívá z její vraždy. A o půl roku později přijde také o svou ženu. Zemřela při autonehodě, v autě s ní byl Francisův bratr a Francis zjišťuje, že ho s ním dlouhou dobu podváděla, a i to že jeho dcera možná ani nebyla jeho. Francisův bratr nehodu přežil, ale je od té doby na invalidním křesle.

Christina se v tu dobu pravděpodobně už dlouho s Francisem nevidá. Z šedé myši se stala přitažlivá mladá žena a místo původních plánů o vysoké nakonec,

za neznámých okolností, skončí spolu s Erikem v erotickém klubu Exotika. Christina jako tanečnice, Erik coby moderátor. Christina s Erikem měla vztah, který se rovněž za neznámých okolností rozpadl a Erik je nyní zhrzený.

Francis se se smrtí své dcery nikdy nevyrovnal a našel si rituál, kterým spíše přizivuje své trauma. Navštěvuje klub Exotica a platí Christině za soukromé tance. Nikdo jiný netuší, že se znají z dřívějška. Oba dva si prostřednictvím tohoto podivného vztahu vzájemně utěšují své bolesti – on si do ní projektuje svou dceru, ona do něj ochrannitelského otce, kterého nikdy neměla. Erik na jejich vztah žárlí.

Francis zároveň platí své neteři oficiálně za hlídání svého domu. Dům ovšem hlídat nepotřebuje, Francis si ve skutečnosti představuje, že v domě stále žije jeho dcera, která hlídání potřebuje.

V tento moment začíná syžet filmu.

Objevuje se Tomas. Tomas vlastní zverimex a k tomu pašuje vzácné živočichy z tropických krajín. Tomas přiváží vzácná vejce a na letišti si toho všimne jeden z celníků a začne ho sledovat. Všimne si Tomasova rituálu, kterým si každý večer nachází pánskou společnost. Chodí do opery se dvěma lístky a před operou jeden z nich někomu věnuje. Celník využije jeho rituálu, seznámí se s Tomasem před operou a následně s ním stráví noc v jeho bytě. Když se Tomas ráno probudí, celník i vejce jsou pryč. Tomas se dostane do špatné situace, protože vejce po něm už vyžaduje nekompromisní objednavatel.

Někdy touto dobou se Tomas seznamuje s Francisem. Francis přichází do jeho zverimexu na kontrolu. Z nejasností a chyb v jeho účetnictví jsou mu jasné všechny Tomasovy podvody.

Erik svou žárlivost neovládne a bez toho, aby Francis spatřil jeho tvář, ho přesvědčí, ať se Christiny během tance dotkne, což je v klubu striktně zakázané. Jakmile to Francis udělá, Erik se po něm vrhne a vyhodí ho z klubu ven. Francis se ocitne v koncích, do Exotiky má zakázaný vstup a nemůže tak ukojit svou závislost na rituálu.

Francise napadne, jak by si s Tomasem mohli vzájemně pomoci. On zamaskuje všechny jeho podvody a Tomas místo něj půjde do Exotiky. Následně plán uskuteční. Tomas má na sobě odposlech a povídá si s Christinou, zatímco to Francis venku poslouchá. Erik ale udělá chybu a stejným způsobem se snaží na toaletách přesvědčit Tomase, aby se Christiny dotkl a Francis odhalí jeho identitu.

Francis se rozhodne Erika zabít, protože ho připravil o jeho rituál. Řekne Tomasovi, ať jde do Exotiky znovu a sáhne na Christinu. Až ho Erik vyhodí ven, on Erika zastřelí.

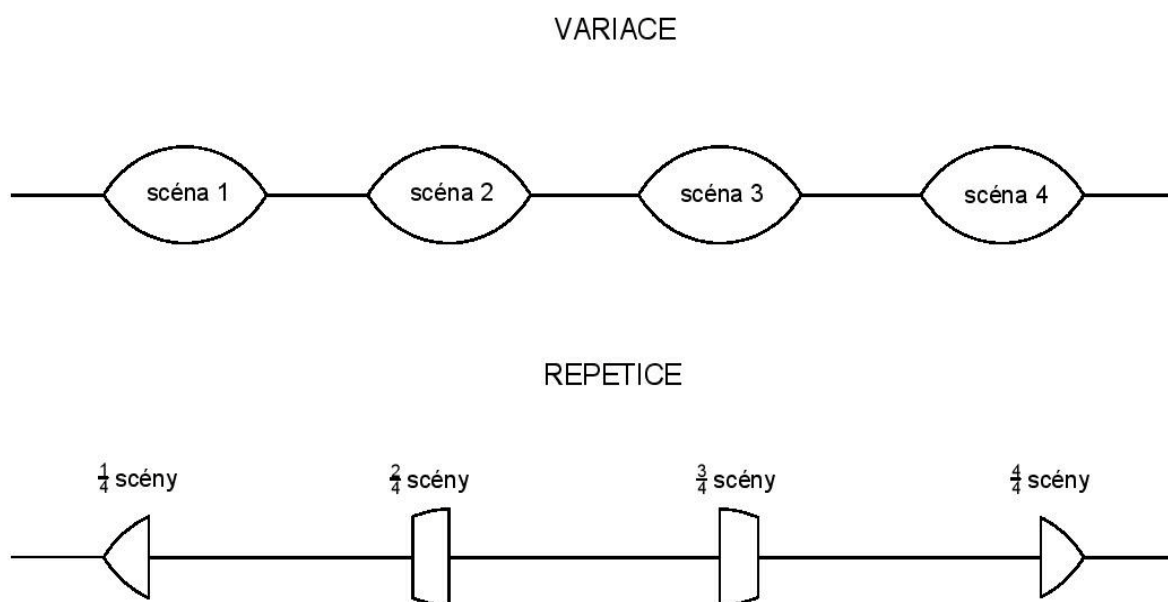
Francisova neteř se rozhodne, že už Francisovi nebude dál hlídat dům, jelikož je jí to nepříjemné a ukončí tak jeho iluzi.

Francis čeká před Exoticou, Christina uvnitř tančí pro Tomase. Než na ni ale Tomas sáhne, Erik sám od sebe vyjde ven a setká se s Francisem. Erik mu řekne, že o něm ví vše a prozradí mu, že to on našel jeho dceru. Francis nakonec odloží zbraň a obejmě ho. Tomas se dotkne Christiny a nic se nestane.

4.2. Syžet

Rozborem struktury (obr.č.1) docházím k závěru, že jejím hlavní principem struktury *Exotiky* jsou *variace*. Jako *variace* označuji podobné scény, odehrávající se ve stejném prostředí, za účasti stejných postav při obdobné činnosti. Tyto scény jsou zde zpravidla spojeny s rituály postav.

Vedle *variací* se ve filmu objevuje minimálně jednou spřízněná *repetice*. Repetici označuji opakování strukturální. Jde o jednu scénu, která se ve filmu objevuje vícekrát, nebo o scénu, která je "rozstříhána" a dávkována postupně.

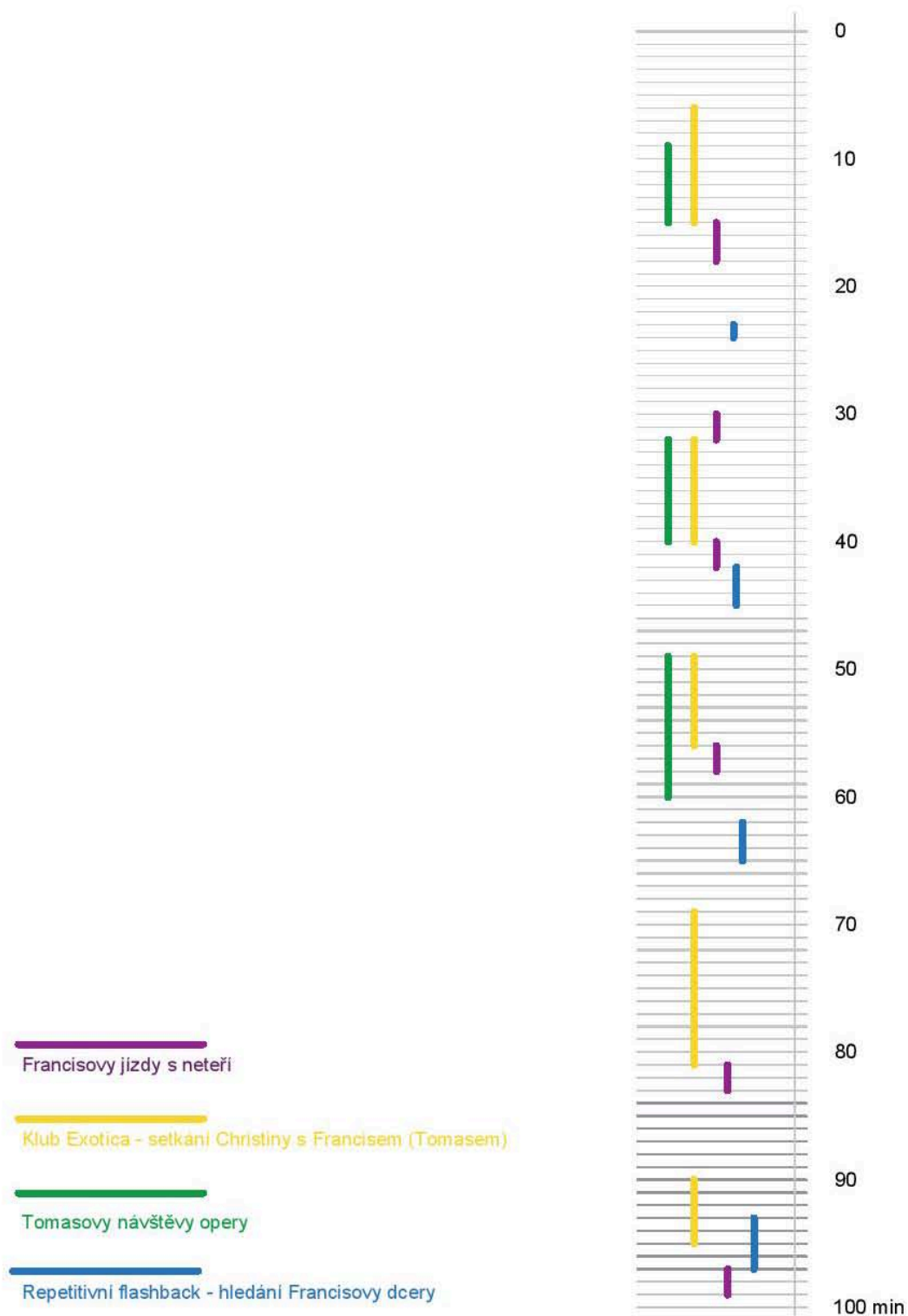
Obrázek č. 1

4.2.1. Variace

Egoyanovy filmy nezobrazují stejné situace či události dvakrát či vícekrát. Jeho *variace* na sebe neupozorňují, jsou daleko nenápadnější, tvoří přirozenou součást děje. Jde o situace, které se ve filmu vícekrát objevují. Nejsou ale totožné, nýbrž se vyvíjejí spolu s tím, jak jde děj kupředu.

Při bližším zkoumání snímku zjistíme, že tyto *variace* zabírají značnou část filmu. Na *grafu č.1* na následující straně je vidět, že je z nich film téměř poskládan. Toto nenápadné opakování, variování viděného je nepochybně jedním ze zdrojů pocitu „hypnotické plynulosti“, rituálnosti, která je pro film charakteristická a činí jej ojedinělým.

Variace a Repetice ve filmu *Exotica*

Jednotlivé *variace*:

Kluk Exotica – setkání Christiny s Francisem (Tomasem)

Asi nejsignifikantnější *variací* je, vzhledem k tématu filmu, důležitosti situace, i nesení hlavní dramatické linky, scéna z klubu Exotika. Christina zde tančí a Francis se stále vrací do klubu, aby ji pozoroval a následně spolu strávili intimní chvíli, která oba (z jiných příčin) vzájemně uspokojuje.

Francisova návštěva klubu se odehraje celkem třikrát. Po třetí tento cyklus nabourá Erik (zaměstnanec Exotiky a bývalý Christinin milenec) a Francise z klubu vyhodí. Erik tak zruší jejich masochistickou hru.

Po čtvrté za sebe Francis pošle Tomase a odhalí se, že Erik navedl Francise sáhnout na Christinu.

Po páté a naposledy je Tomas do klubu poslán, aby vylákal Erika ven a Francis ho zabil. Erik ale jde ven sám. Odhalí, že on našel Tomasovu dceru v polích a Tomas mu odpustí.

Těchto *variací* je tedy celkem pět a ve filmu jsou rozmístěny poměrně pravidelně vždy v jedné z pětin, jak je vidět na *grafu*.

Tomasovy návštěvy opery

Ve filmu najdeme tři opakování Tomasových návštěv divadla. Tomas vždy nejprve získá dva lístky a pak před divadlem jeden z nich prodá, čímž si najde mužský doprovod. Tyto návštěvy se přitom odehrávají ve stejné chvíli jako Francisovy návštěvy klubu a jsou propojeny křížovým stříhem.

Po třech návštěvách jeho *variace* končí – jeho rituál nevyšel, jelikož jeho poslední společník je ve skutečnosti pracovník letiště, který mu zcizí pašovaná vejce a tím Tomase uvrhne do finančně neřešitelné situace.

Tomasův neúspěch využije Francis (který je jeho daňový kontrolor) a nabízí mu východisko ze situace. Francis je v podobné situaci – jeho rituál s návštěvou Exotiky po třetí také ztroskotal (téměř ve stejnou chvíli jako Tomasův).

V tuto chvíli jsou oba hrdinové na svém pomyslném dně a jejich setkání najednou nabízí nové řešení. Francis Tomase tak přinutí převzít svůj vlastní rituál – a té chvíle Tomas navštěvuje klub místo Francise.

Francisovy jízdy s neteří

Francis platí svojí neteří za hlídání domu, když není doma – většinou je tou dobou právě v klubu Exotika. Neteří je to nepříjemné, protože si dobře uvědomuje, že dům hlídání nepotřebuje. Jde jen o další Francisovu soukromou masochistickou *hru*, ve které předstírá přítomnost dcery, která potřebuje hlídat.

Těchto setkání je celkem pět. Odehrávají se především ve Francisevě autě, když odváží neteř domů a platí jí za hlídání. Výjimkou je druhé setkání, které více exponuje celou situaci. Odehrává se u neteře doma, kde je přítomný i její otec a následně u Francise doma, kde neteř hraje na hudební nástroje.

Při posledním – pátém setkání jí Francis říká, že se dozvěděl, že už mu nechce dál hlídat dům. Loučí se tedy spolu, Francis se s tím zdá být smířený. Toto rozloučení se odehraje před poslední návštěvou klubu a velkým finále.

Ve filmu ale najdeme přece jenom ještě jednu variaci, i když značně pozměněnou. Poslední scéna filmu ukazuje nás vrací do doby, kdy Franciseva dcera ještě žila a mladá Christina ji jezdila hlídat. Sedí spolu v autě stejným způsobem jako v později Francis se svou neteří a my zjišťujeme, že Christina je v podstatě předlohou pro " roli ", do které Francis " obsadil " svou neteř.

4.2.2. Repetice

Ve filmu *Exotika* se objevuje jediná repetice a to ve formě *flashbacku*, který je nesporně důležitým motivem. Ve filmu se objevuje celkem čtyřikrát.

Jde o chvíli, kdy lidé na letní louce hledají zmizelou dceru Francise. Právě zde – při hledání dívky - se seznámila Christina s Erikem. Na počátku pojednává *flashback* právě o nich – o počátcích jejich vztahu a jejich tehdejších snech, plánech a nevinosti. Až v posledním z těchto postupně odhalujících se *flashbacků* na konci filmu nacházejí tělo dívky.

5. SWEET HEREAFTER

Vítězný snímek festivalu v Cannes v roce 1997 *Sweet Hereafter* vypráví příběh právníka, který se snaží přesvědčit obyvatele městečka, že by měli dát k soudu tragickou nehodu školního autobusu, při níž zahynuly jejich děti.

Sweet Hereafter se snaží o komplexní zachycení celé komunity malého městečka postiženého katastrofou. Kromě příběhu právníka tak vypráví i příběhy několika postižených rodin a vytváří tak poměrně složitou strukturu. Kombinuje množství dojemných příběhů, aniž by mátl diváky a ztrácel na tempu.

5.1. Fabule

Příběh Právníka:

Když byla Právníkova dcera ještě batole, kousl ji jedovatý pavouk a on ji zachránil život.

O mnoho let později je jeho dcera závislá na drogách a čas od času otci zavolá, aby získala peníze. Právník doufá, že se to spraví a snaží se jí pomoci. Dcera zjišťuje, že má AIDS a volá to otci zrovna ve chvíli, kdy v malém městečku řeší tragédii školního autobusu, při které zahynuly téměř všechny děti. Právník se snaží přesvědčit pozůstalé rodiče, že vinu za nehodu nese autobusová společnost kvůli nekvalitnímu autobusu, a že by měli autobusovou společnost zažalovat a získat odškodné.

O několik dalších let později Právník cestuje letadlem za svou dcerou do jedné z mnoha léčeben, kterými od té doby prošla. V letadle se setkává s dceřinou kamarádkou z dětství a popisuje jí dceřin příběh. Zároveň říká, že už ji nedokáže milovat.

Když Právník vystoupí z letadla, všimne si řidičky dětského autobusu, jak pomáhá cestujícím do autobusu. Stále vykonává svou práci, i když na jiném místě.

Příběh městečka

Malé městečko žije poměrně poklidným životem. Je tu řidička Dolores, která již mnoho let s radostí řídí školní autobus a to až do nehody, kdy autobus dostane na zasněžené silnici smyk a vjede do jezera.

Dále je tu Nicole. Pěvecky nadaná dívka, která sní o tom, že se stane zpěvačkou. Podle všeho je do ní její otec zamilovaný a, ač ona sama si to ještě neuvědomuje, je obětí incestu. Vše se změní ve chvíli, kdy se stane jedinou přeživší autobusové nehody. Skončí na vozíku a uvědomí si, že ji otec zneužíval. Obrní se a rozhodne se sabotovat jeho i Právníkovu snahu získat odškodné. U výslechu řekne, že viděla, jak Dolores jede příliš rychle a že to byla její vina. Právník i otec vědí, že lže, ale nemohou s tím nic udělat. Zničí tím veškeré jejich snahy.

Billy je vdovec a otec dvou malých dětí. Každý den jede za školním autobusem a mává jim. Jeho děti chodí hlídat Nicole a čte jim příběh o Krysařovi. Den před nehodou dá Billy Nicole oblečení po své mrtvé ženě, které má Nicole v den nehody na sobě. V den nehody jede Billy jako vždycky za svými dětmi autem a stane se svědkem toho, jak autobus zapadne do jezera.

Po nehodě se z Billyho stane hlavní Právníkův odpůrce. Nesouhlasí s tím, že by na autobuse byla závada. Jeho prací bylo jej kontrolovat a ví, že byl v pořádku. Dokonce kvůli tomu navštíví Nicoliny rodiče, ale nepřesvědčí je.

Ve městě je jeden motel, který vlastní manželský pár. Mají jednoho problematického syna, který nechce jezdit do školy a chce zůstat radši doma s matkou. Jeho matka podvádí svého muže s Billym. Ani v den nehody se synovi nechce nasednout do autobusu, ale nakonec jej matka přesvědčí. Po nehodě se matka s Billym kvůli havárii pohádají a jejich tajný vztah skončí.

A nakonec je tu volnomyšlenkářská hippie rodina s adoptovaným indiánským klukem, která po jeho smrti upadla do hluboké deprese.

5.2. Syžet

Sweet Hereafter si klade za cíl odvyprávět příběh daleko košatější, než poměrně sevřená *Exotika* (i *Felicia's Journey*). Zatímco druhé dva filmy se zaměřují na postavy, které prostřednictvím rituálů "léčí" svá traumata, která se stala kdysi v minulosti, ve *Sweet Hereafter* se dostáváme do oné "minulosti". Do doby, kdy se tragédie udála. A to tragédie, která zasáhla celé město. Vzhledem k její aktuálnosti nemají postavy na vytvoření rituálů čas, sledujeme "pouze" změnu, kterou procházejí ve vypjaté situaci.

Vzhledem ke svým ambicím podat komplexní výpověď o katastrofě jde především o to, jak na ploše celovečerního filmu co nejlépe skloubit příběhy velkého množství postav před a po tragédii. A Egoyan k nim navíc přidává ještě osobní příběh Právníka.

5.2.1. Paralelní linie

Stěžejní děj *příběhu v současnosti* se odehrává jen v několika dnech po autobusové nehodě. Je žádoucí, aby tato linie byla co nejkompaktnější. Díky tomu se můžeme dostat rovnou do dramatické situace, která spěje k vyvrcholení příběhu – k soudu.

Zbylé části příběhu v minulosti i v budoucnosti, které je nutné odvyprávět, jsou ve filmu přetvořeny ve vedlejší paralelní linie. Na grafu č. Ve výsledku ve filmu najdeme těchto pět paralelních linií (rovněž znázorněných na následujícím grafu č.2):

A1, *Současnost* – příběhy obyvatel městečka
Vidíme, jak se životy rodin změnily po katastrofě.

A2, *Současnost* - osobní linie právníka
Právník řeší v městečku případ havarovaného autobusu a jeho na drogách závislá dcera mu volá a oznamuje, že je nakažena AIDS.

B, *Flashforward*
Právník letí do léčebny, ve které se jeho dcera léčí. Přitom její příběh vypráví její náhodně potkané bývalé spolužačce.

B, Flashback – Právník

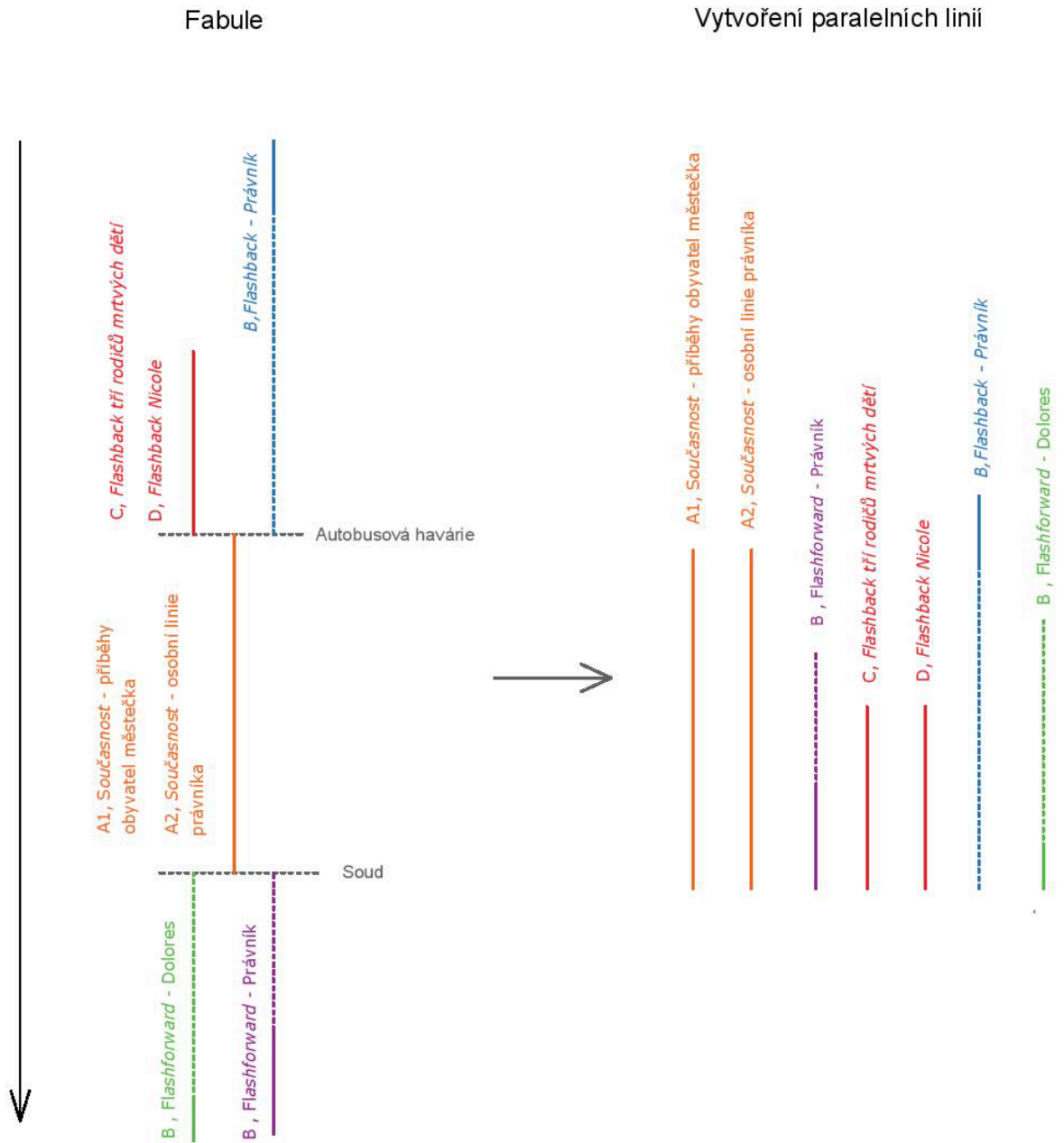
Příběh, který Právník v letadle vypráví dceřině bývalé spolužačce, o tom jak jí právník zachránil život, když byla ještě malé dítě.

C, *Flashback tří rodičů mrtvých dětí*

Především jde o Billyho, dále o řidičku autobusu, o majitele modelu a i o hippie rodinu. Vidíme životy všech před katastrofou, přičemž jsou všichni vzájemně provázáni.

D, *Flashback Nicole*

Příběh jediné přeživší dívky – Nicole. V tomto příběhu zjišťujeme, že byla zneužívaná svým otcem.

graf č.2

5.2.2. Skloubení linií a výstavba příběhu

Jak jsem již výše popsala, základní uspořádání struktury *Sweet Hereafter* je takové, že hlavní *linie v současnosti (A1,A2)*, která tvoří rámec filmu od začátku do konce, je prokládána *ostatními liniemi*.

Ač obecný princip, který by platil pro celé strukturní uspořádání, vysledovat nelze. Několik zajímavých základních principů tu však najdeme.

Midpoint

Ve filmu je *midpoint* stěžejním bodem. Samotné *havarování autobusu* se totiž ve snímku odehraje až v 55. minutě (tedy přímo v 1/2 filmu). A nejen proto tento moment rozděluje film na dvě odlišné části.

Potopení autobusu do ledu je totiž vyvrcholením a završením *flashbackové* části zobrazující život městečka před nehodou. Od tohoto momentu se děj koncentruje, *flashbacky* mizí, děj se odehrává v přítomnosti a narušují jej pouze přetrvávající *flashforwardy* z Právníkovy cesty letadlem. Film míří k jasnému cíli – získat kompenzaci za ztracené děti.

Nejdramatičtější moment právníkova *flashforwardového* příběhu – jeho vyprávění (*flashback*) o tom, jak jel s malou dcerou do nemocnice, se přitom ukazuje v zápětí po tom, co divák vidí potopení autobusu do jezera. Dramatické momenty se tímto způsobem vzájemně podporují a umocňují.

Do tohoto momentu jsme dva nejdůležitější svědky nehody viděli pouze ve *flashbacích* (přeživší Nicole a Billyho jedoucího za autobusem). Právník je ještě nenavštívil a my nevíme, co se s nimi stalo. Jejich vstup na scénu zdramatizuje celou situaci a vytvoří konflikt, jelikož právě u nich právník nakonec narazí a jeho snaha získat za děti odškodné ztroskotá.

5.2.2. Proškrtávání příběhu

V knize *Scénář pro 21. století*²⁸ Linda Aronsonová popisuje způsob, kterým Egoyan dokáže na omezené ploše odvyprávět plnohodnotné příběhy. Způsob pojmenovává jako *proškrtávání příběhů*.

Aronsonová vychází z klasické struktury příběhu o třech dějstvích s dvěma body obratu. Na *Sweet Hereafter* ukazuje, že promyšleným vynecháním či zkrácením

---

²⁸ ARONSON, Linda. *Scénář pro 21. století*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2014. ISBN 978-80-7331-314-2, kap.40.

některého z dějství můžeme docílit postačující zkratky, která dokáže odvyprávět vše důležité.

Konkrétní použití zkratek:

Příběhy rodičů:

„Všechny příběhy, které se týkají rodičů dětí, které v autobuse zemřely, jsou pouze jednoaktové. Jejich výchozím stavem je život před nehodou, narušením rovnováhy havárie. Bod obratu na konci prvního dějství, tj. překvapivý závěr celého jednoaktového příběhu, je nečekaná reakce rodičů na autonehodu. Jedná se o překvapení, které nás nutí k zamyšlení.“²⁹

Zkrácení příběhu právníka:

„Jiným příkladem zkrácení je příběh právníka Mitchella, kterému chybí druhé i třetí dějství, resp. Chybí v příběhu Mitchella a jeho dcery-narkomanky. Děj přejde rovnou z prvního bodu obratu (odhalení, že dívka má AIDS) k druhému bodu obratu, kdy zjistíme, že ji nelze zachránit a Mitchell přiznává, že její závislost trvale ničí jeho lásku k ní. Tím tento příběh končí. Nečeká nás tu žádná bitva o splnění snu, či v tomto případě cesta za usmířením.“³⁰

---

²⁹ ARONSON, Linda. *Scénář pro 21. století*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2014. ISBN 978-80-7331-314-2, kap.40.

³⁰ ARONSON, Linda. *Scénář pro 21. století*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2014. ISBN 978-80-7331-314-2, kap.40.

6. FELICIA'S JOURNEY

Atom Egoyan v rozhovoru³¹ říká, že po strukturálních ambicích, které měl ve *Sweet Hereafter*, kde si dával za cíl zobrazit portrét celé komunity, chtěl natočit něco komornějšího.

Feliciina's Journey je jeho další adaptací. Natočena je podle knižní předlohy Williama Trevora. Příběh vypráví o Josephovi Hilditchovi, vraždícím vedoucím jídelny a mladé irské dívce Felicii, která se vydala do Anglie hledat svého přítele Johnnyho.

6.1. Fabule

Příběh vyprávěný ve *Feliciině cestě* je ze všech tří nejprostší.

Příběh Josepha

Joseph vyrůstal podle všeho pouze se svou výstřední, teatrální, sebestřednou, až děsivou matkou. Zatímco on byl malý, obtloustlý, nešikovný kluk, jeho matka byla přitažlivou ženou s vlastním kuchařským pořadem, ve kterém měl on zastávat roli roztomilého dítěte. Joseph pravděpodobně celé dětství trpěl nedostatek její lásky i pozornosti.

Po její smrti, o mnoho let později, když už je Joseph starším, váženým mužem a ředitelem jídelny, je ale stále na matce závislý. Nikdy se od ní nedokázal odpoutat. Stále žije v jejím domě a pozornost, která se mu za jejího života nedostávala, si kompenzuje tím, že si každý večer pouští její kuchařský pořad a vaří podle něj.

Mimo to se Joseph ale uchýlil i k více znepokojující činnosti. Při cestě autem nabírá „ztracené“ dívky, pravděpodobně (bývalé) prostitutky. Vždy se jednou z nich setkává a povídá si s ní, aby zahnal osamělost. Má potřebu se někoho fixovat. Navíc je při rozhovorech tajně nahrává na kameru a záznamy si později

³¹ Atom Egoyan: WILSON, Emma. *Atom Egoyan*. Urbana: University of Illinois Press, c2009. Contemporary film directors. ISBN 978-0-252-07620-6, s.104.

pouští. Těmto dívkám pomůže z jejich špatné situace. Když se dívky postaví na vlastní nohy, už je jim jeho dotěrnost nepříjemná a chtějí od něj odejít. On se ale nemůže smířit s tím, že by ho opustily a raději je (s největší pravděpodobností) zabije.

Jednoho dne najde na cestě Felicii. Od první chvíle se mu zalíbí, přijde mu jiná než ostatní, nevinná, nejideálnější a Joseph naplánuje, jak v ní postupně vzbudit důvěru a upoutat ji k sobě.

Příběh Felicie

Felicie je nevinná, naivní dívka z Irska. Pochází z tradiční konzervativní rodiny. Zamiluje se do mladíka jménem Johnny a začne s ním chodit. Johnny se po nějaké době rozhodne odjet na tři měsíce do Anglie, slíbí jí, že na ni bude stále myslet a psát ji. Svou adresu jí ale nedá.

Po Johnnyho odjezdu Felicie zjišťuje, že je těhotná. Její otec vytuší, že Johnny ve skutečnosti nejel vyrábět sekačky, jak řekl Felicii, ale přidal se k Anglické armádě. Otec to považuje za vlastizradu. Felicie mu nechce věřit. Johnnyho matka naopak neschvaluje Felicii, její prosby o Johnovu adresu odmítá a dopisy, které jí pro něj Felicie dává, pálí. Když se otec dozví, že je Felicia těhotná, nazve ji kurvou a řekne, že jestli se rozhodne pro něj, už se nemá vracet. Felicie si půjčuje peníze od své prastaré babičky a vydá se na cestu za Johnnym.

Felicie dojede do města, ve kterém by Johnny měl být, a ve kterém shodou okolností bydlí i Joseph. Felicie obchází všechny výrobní sekaček, ale v žádné Johnnyho neznají. A při své cestě se seznámí s Josephem.

Společný příběh

Joseph nejprve Felicii párkrát potká na ulici a poradí jí cestu a ubytování. Následně ji nabídne, že ji sveze do vzdálenější fabriky, kam má náhodou cestu, jelikož v blízké nemocnici leží jeho žena. Ženu si vymyslel a i zinscenoval v domě všechno tak, aby svůj příběh podpořil. Při cestě autem se Felicia svěří Josephovi se svým těhotenstvím, což Josepha značně rozhodí, ale nedává to na sobě znát.

Felicia samozřejmě Johnnyho ve fabrice nenajde a Joseph jí mezitím prohledá tašku a sebere jí všechny peníze. Felicia se v autě rozpláče. Následně čeká na Josepha před nemocnicí. Joseph jí říká, že se jeho ženě zhoršil stav. Snaží se v ní navodit pocit blízkosti.

Felicia ten den odmítne jeho nabídku přespat u něj v domě a následně potká na ulici vedoucí místní církevní skupiny, která jí pozve do jejich komunity. Felicia je dobře přijata, až do chvíle, kdy zjistí, že nemá své peníze. Když o tom řekne vedoucí skupiny, pochopí to jako obvinění, rozzuří se a vyžene jí ven jako zlodějkou. Felicia pak v noci promoklá klepe Josephovy na dveře.

Joseph si mezitím ověřil, že Johnny skutečně vstoupil do armády a i se na něj jel přes plot podívat. Felicii to ale neřekne. Naopak jí řekne, že Johnnyho už asi nenajdou. Joseph přesvědčí Felicii, aby šla na potrat, vše jí zařídí i zaplatí.

Zatímco Felicia leží na operačním sále, zdá se jí o irské krajině, ve které žije spokojeně s Johnym, jejich malým synem i otcem.

Po probuzení je Felicia zesláblá, Joseph jí vezme domů a dá jí prášky na spaní. Zatímco Felicia usíná, Joseph jí vypráví o předešlých dívkách a i o tom, jak je nakonec zabil, když chtěly odejít. Také říká, že jí nejdřív musel zbavit dítěte a teď jí může zabít také. Felicia by ráda utekla, ale místo toho upadne do spánku.

Joseph kope na zahradě hrob, když vrátky vstoupí vedoucí církevní komunity s pomocnicí, aby mu předaly své učení a aby se k nim přidal. Joseph je z expresivní, invazivní ženy zděšen, ustupuje před ní, snaží se je vyhnat, ale nedaří se mu to. Žena mu vypráví, že jí o něm Felicia vyprávěla a popisovala ho jako ušlechtilého člověka. Také řekne, že Felicia je sprostá zlodějka. Joseph to nakonec nevydrží, klekne si spolu s nimi na zem, a zatímco ony se modlí, přizná se, že Felicii okradl a že za všechno může on. Příslušnice církve na něj vyděšeně hledí a potom utíkají pryč.

Felicie se mezitím probrala, sotva se drží na nohou a snaží se utéct z domu pryč. Když se Joseph vrátí do domu, najde jí, jak se plazí ke vstupním dveřím. Chvíli se zdá, že jí skutečně zabije, potom ji ale otevře dveře a nechá jí odejít. Sám si potom obleče sako, upraví se a v kuchyni se oběsí.

Felicie se následně vrátí do Irska, najde si práci a zdá se, že se osamostatnila. Stále si ale pamatuje jména všech dívek, které Joseph zavraždil.

6.2. Syžet

Snímek *Felicia's journey* by šel popsat jako setkání dvou rovnocenných hlavních postav, přičemž každá z nich má svůj *Flashback*: Feliciin ukazuje důvod, proč odjela do Anglie (vztah s Johnym, nesouhlas jejího otce i Johnnyho matky). A Josephův se vzpomínkami na své dětství, ale také s videokazetami předešlých dívek.

Struktura filmu není nijak obtížně pochopitelná. V porovnání s *Exotikou* i *Sweet Hereafter* je vše od začátku poměrně jasné.

6.2.1. Paralelní linie

Vedle hlavní linie v přítomnosti se ve filmu objevuje několik dalších paralelních linií. Jsou zde již zmíněné *flashbacky*, *Videonahrávky* a *Představy*.

Flashbacky

Zatímco v předchozích filmech nebyly *flashbacky* přímo napojené na jednotlivé protagonisty a byly spíše divákovi předkládány „vypravěčem“, ve *Felicia's Journey* jde bezpochyby přímo o vzhledy do mysli protagonistů. Jinak řečeno – to, co vidíme my, je i to, na co protagonista v tu chvíli vzpomíná.

Přechody mezi současností a *flashbackem* v závislosti na tom fungují téměř vždy tak, že postava spatří věc či situaci, která jí evokuje obdobnou situaci v minulosti (Joseph uvidí Felicii plakat a vzpomene si na situaci, kdy v jeho autě plakala jedna z předchozích dívek; Felicia vytáhne ze svého batohu obálku s penězi a vzpomene si, jak si peníze půjčila od babičky; Joseph v televizi uvidí Salomé a vzpomene si, jak byl s matkou na Salome v divadle atd.).

V závislosti na tom nejsou tyto linie (na rozdíl od *Sweet Hereafter* i *Exotiky*) zobrazeny chronologicky, ale v pořadí, v jakém postavám přicházejí na mysl.

Druhy flashbacků

Za prvé tu jsou Josephovy intenzivně saturované, nazelenalé vzpomínky na natáčení s matkou, samy připomínající domácí video, avšak vzhledem ke své povaze jde pravděpodobně skutečně jen o Josephovy vzpomínky.

Feliciny *flashbacky* na dobu, kdy byla v Irsku s Johnnym a později na dobu po jeho odchodu.

Videonahrávky

Videonahrávky hrají ve filmu velkou roli a jsou neodmyslitelně spjaté s Josephovým životem (odkazují zpět k Egoyanovým raným filmům *Family Viewing* a *Next of Kin*).

Ve filmu se setkáme se dvěma druhy videonahrávek. První tvoří černobílý kuchařský pořad Josephovy matky, kde sám jako dítě rovněž vystupuje. Ty druhé jsou Josephovy osobní nahrávky dívek na skrytou kameru v autě.

Představy

Poslední posunutou vyprávěcí rovinou filmu je Feliciin sen o jejím narozeném dítěti, tzv. *flash sideways*, ve kterém fungují s Johnnym i otcem jako šťastná rodina. Sen se jí zdá v momentě, kdy podstupuje potrat.

6.2.2. Variace

Stejně jako v *Exotice* i zde najdeme *repetitivní* rituály, v jejichž zajetí drží postavu trauma z minulosti. Ve *Felicia's Journey* je to Joseph, který je, soudě dle náznaků, poznamenán traumatickým dětstvím se svou sebestřednou, expresivní matkou. Se svým traumatem se vyrovnává následujícími rituály:

Vaření s matkou

Pozornost, která se mu jako malému nedostávala, si nyní večer co večer vynahrazuje společným vařením prostřednictvím jejího kuchařského pořadu na televizní obrazovce. Vaří s ní, i když je už mrtvá. Může nad ní mít moc, získat její pozornost, jakou během života nikdy neměl.

Nahrávání dívek

Druhým rituálem, kterého se Joseph nemůže zbavit, jsou rozhovory s dívkami během jízdy automobilem a jejich natáčení. V případě Felicie jde i o opakování již viděného – jednou její cestu v autě v současnosti, podruhé na záznamu.

6.2.3. Midpoint

Stejně jako ve *Sweet Hereafter* je i zde výrazně využit midpoint. Přesně v půlce filmu se totiž odehraje jediná scéna, ve které nesledujeme ani Felicii, ani Josepha. Vidíme příslušnici církve, která hlásá boží slovo a chodí od domu k domu.

Tato vedlejší, zdánlivě nedůležitá, postava se objeví znovu na konci filmu a svou přítomností bezděky zachrání Felicii.

8. SHRnutí

Mou snahou, definovanou v úvodu práce, bylo zjistit, *zda se v Egoyanových filmových strukturách dají najít jasné stavební principy, či alespoň charakteristické znaky. Zda se použité stavební postupy ve více filmech opakují. A zda by případně mohly být i zobecnitelné jako určitý model.* Než se dostanu k odpovědím na tyto otázky, musím začít trochu více ze široka.

Jak je vidět na *výčtu filmů* (str.8), počet Egoyanových snímků, které obsahují netradiční stavební struktury, je skutečně vysoký. To může vést k představě, že Egoyan vždy pracuje metodou rozložení chronologického příběhu na segmenty a následně je "slepí" v mozaiku, což je tak trochu formální manýrou, kterou Egoyan automaticky při tvorbě uplatňuje coby svůj charakteristický *rukopis*.

Během psaní této práce jsem si uvědomila, že tomu tak není. A že přesto, že jsem Egoyanovými filmy již dlouhou dobu fascinována, skrytě jsem ho celou tu dobu považovala za *formalistu* (v pejorativním slova smyslu).

Jeden ze závěrů, ke kterému jsem se dobrala, totiž je, že Egoyanovy použité struktury nejsou jen samostatně stojícím formálním prostředkem, ale přímo souvisí s tématy jeho filmů, vycházejí z nich. A jejich časté uplatňování je pak dáno podobností témat (či podobností postav), o kterých Egoyan vypráví.

Toto zjištění souvisí zejména s otázkou, *zda je možné zobecnění nalezených struktur do modelu.* Mám za to, že nalezené strukturální principy mohou být zobecnitelné, ovšem ne pro každý příběh, ne pro každé téma.

Jak jsem naznačila výše, pomocí analýzy jsem skutečně ve zkoumaných filmech našla několik (opakujících se) stavební principů i charakteristických znaků. Zde uvádím jejich výčet:

Základní strukturní model

Pro všechny tři filmy je společný hlavní rámec filmu odehrávající se v přítomnosti. Děj takového to rámce se odehrává během několika mála dní. Od začátku spěje k dramatickému vrcholu celého filmu (pokus o zabití Erika, pokus o zabití Felicie, soud v městečku) a dochází během něj k zúročení všech událostí z minulosti, o kterých se pomocí flashbacků dozvídáme.

Kromě rozuzlení příběhu chce film v první řadě postupně odhalujícím se detektivním způsobem rozkrýt příčinu současných problémů v minulosti (trauma Nicole ve *Sweet Hereafter*, Christine i Francise v *Exotice*, Josepha ve *Felicia's Journey*).

Rituální filmy

Nejvýraznější opakující se strukturální postup jsem našla ve filmech *Exotica* a *Felicia´s journey*. A tyto filmy jsem následně označila jako *rituální filmy*. *Rituální filmy* jsou takové filmy, ve kterých jsou postavy nuceny stále dokola opakovat určité osobní rituály. Povětšinou je to kvůli traumatu z minulosti (o kterém se zpravidla ve filmu dozvídáme postupně). Struktura těchto filmů je v důsledku toho charakteristická právě těmito opakujícími se scénami *variace*.

Ačkoli má *Sweet Hereafter* se zbylými dvěma filmy jiné společné znaky, postrádá znaky *rituálního filmu*.

Úvodní záběr

Úvodní scény mají ve všech třech filmech podobný charakter. Jako úvodní obraz filmu je užitá plynulá jízda s hudebním podkresem a úvodními titulky. Tyto klidné, hypnotické záběry plní funkci jakéhosi "převozníka" do Egoyanova světa.

V *Exotice* je to jízda přes exotické rostliny v klubu. Ve *Sweet Hereafter* je to jízda přes dřevěnou podlahu až ke spící rodině ležící na matraci. Ve *Felicia´s Journey* se jedná o průjezd domem, kde na konci objevujeme Josepha.

Závěrečné flashbacky

Obdobou úvodních scén jsou scény závěrečné, které mají charakter pomyslných "teček". Ve všech třech případech jde o *flashbacky*, které jsou zároveň *variace* nebo *repetice* již dříve viděných scén.

V *Exotice* je to *flashback* do doby, kdy Christina hlídala Francisovu dceru a zároveň jde o variaci Francisových cest autem v doprovodu jeho neteře.

Ve *Sweet Hereafter* *flashback* vrací čas do večera před autobusovou havárií. Do poslední *repetice* již dříve viděné scény, ve které Nicole čte Billovým dětem příběh o Krysařovi.

Felicia´s Journey sice končí scénou, ve které vidíme Felicii v současnosti, avšak *flashback* je umístěn hned před tímto obrazem (po Josephově smrti). Jde o *variaci* Josephova videa z dětství, ve kterém je s matkou na zahradě.

Midpoint

Ve *Sweet Hereafter* i ve *Felicia´s Journey* jsou velmi výrazně využity *midpointy*. Ve *Sweet Hereafter* vidíme havárii autobusu, na kterou celou dobu čekáme a zároveň *midpoint* ukončuje řadu *flashbacků* z doby před nehodou. A ve *Felicia´s Journey* se přesně v půlce filmu odehraje jediná scéna bez přítomnosti hlavních postav. Jde přitom o expozici postavy, která na konci filmu sehraje rozhodující roli.

9. ZÁVĚR

Pomocí analýzy jsem ve své práci odhalila a pojmenovala několik *stavebních principů* i *znaků*, které se ve zvolených filmech opakují a některé z nich je možné za určitých podmínek využít coby *model*. Musím nicméně konstatovat, že to čeho jsem se dobrala, vnímám jako pouhé *nahlédnutí pod pokličku*, jako jeden *velký stříp* z *Egoyanovy skládačky*.

Jiné filmy z Egoyanovy *starší tvorby* totiž nevyprávějí pouze příběhy osob poznamenaných traumaty. Vyprávějí také o tragédiích, o nepřírozených (rodinných) vztazích i o fetiších postav a i jejich struktura má v důsledku toho odlišný charakter. Mou doposud nepodloženou domněnkou zůstává, že Egoyan i pro tyto témata (situace) opakovaně uplatňuje určité strukturální postupy (obdobu popsaných *variací*).

Potvrdit či vyvrátit mou domněnku a případně zjistit charakter těchto struktur by nicméně vyžadovalo ještě detailnější analytickou práci a analýzu většího počtu Egoyanových filmů (nejlépe všech). Věřím, že tímto způsobem je možno odhalit principů i souvislostí daleko více.

9. SOUPIS POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Knihy:

ARONSON, Linda. *Scénář pro 21. století*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2014. ISBN 978-80-7331-314-2, kap.40.

WILSON, Emma. *Atom Egoyan*. Urbana: University of Illinois Press, c2009. Contemporary film directors. ISBN 978-0-252-07620-6, s.140.

Internetové zdroje:

Atom Egoyan. *Encyclopædia Britannica* [online]. Velká Británie: Way, 2018 [cit. 2018-08-23]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Atom-Egoyan>

Projects. *Ego Film Arts* [online]. Kanada: Michael Uloth, 2018 [cit. 2018-08-23]. Dostupné z: <http://www.egofilmarts.com/index.html#projects>

The filmmakers: Sweet Hereafter. [televizní pořad]. CBC arts, 25. 7. 2017. Dostupné též z: <https://www.youtube.com/watch?v=ySWlx6SDGig>

Filmy:

Exotika [Film]. Atom Egoyan, Kanada, 1994.

Režie a scénář: Atom Egoyan. Kamera: Paul Sarrosy. Střih: Susan Shipton.

Kostýmy: Linda Muir. Scénografie: Linda Del Rosario, Richard Paris. Hudba:

Mychael Danna I. Obsazení: Bruce Greenwood (Francis), Mia Kirshner

(Christina), Don McKellar (Tomas), Elias Koteas (Erik). Produkce: Atom Egoyan,

Camelia Frieberg, Robert Lantos. Stopáž: 103 minut.

Sweet Hereafter [Film]. Atom Egoyan, Kanada, 1997.

Režie a scénář: Atom Egoyan. Předloha: Russell Banks. Kamera: Paul Sarrosy.

Střih: Susan Shipton. Kostýmy: Beth Pasternak. Scénografie: Philip Barker

Hudba: Mychael Danna I. Obsazení: Ian Holm (Právník), Sarah Polley (Nicole

Burnell), Tom McCamus (Nicolin otec).

Produkce: Camelia Frieberg, Robert Lantos. Stopáž: 112 minut

Felicia's Journey [Film]. Atom Egoyan, Kanada/UK, 1999.

Režie a scénář: Atom Egoyan. Kamera: Paul Sarrosy. Střih: Susan Shipton.

Kostýmy: Sandy Powell. Scénografie: Jim Clay. Hudba: Mychael Danna I.

Obsazení: Bob Hoskins (Joseph Hilditch), Arsinée Khanjian (Josephova matka),

Elaine Cassidy (Felicia) Produkce: Robert Lantos, Bruce Davey Stopáž:

116minut.

Příloha č. 1 – ROZPOČET EGOYANOVÝCH FILMŮ

Film	Rozpočet	Tržby
Next of kin	CAD 37,000 (odhad)	?
Family viewing	CAD 160,000 (odhad)	?
Speaking parts	CAD 350,000 (odhad)	\$76,609 (USA)
Adjuster	CAD 1,500,000 (estimated)	\$396,573 (USA)
Calendar	CAD 80,000 (estimated)	?
Exotica	CAD 2,000,000 (estimated)	\$4,221,036 (USA)
Sweet hereafter	CAD 5,000,000 (estimated)	\$ 3,263,585 (USA)
Felicia´s Journey	\$819,852 (USA)	\$819,852
Ararat	\$ 15,500,000	\$ 2,743,336 (celosvětově)
Where the Truth Lies	\$25,000,000	\$3,477,678 (celosvětově)
Adoration	\$4,700,000 (estimated)	\$384,659 (celosvětově)
Chloe	\$14 million	\$11,702,642 (celosvětově)
Devil´s Knot	\$ 15,000,000 (estimated)	?
Remember	CAD 13,000,000 (estimated)	\$3,692,491 (celosvětově)

Zdroj: filmové databáze www.imdb.com a www.boxofficemojo.com

Evidenční list

Uživatel stvrzuje svým podpisem, že tuto práci použil pouze ke studijním účelům a prohlašuje, že jí vždy řádně uvede mezi použitými prameny.

Jméno	Instituce	Datum	Podpis